

Bilişim Teknolojisindeki Gelişmeler ve Kütüphanelere Etkileri*

Şüphesiz, insanlık tarihini yönlendiren temel faktör bilgidir. İnsanoğlu, davranışlarını ve stratejilerini sahip olduğu bilgiye göre ayarlamaktadır. Bilgi, teknoloji ile birlikte, bilgi toplumunun özünü ve itici gücünü oluşturur. Aksi halde gelişmenin ve refahın olması asla mümkün değildir.

Bilgi (knowledge); sistemli bir şekilde herhangi bir iletişim aracıyla (kitap, TV, film, bilgisayar disketi, vb.) başkalarına aktarılan, bir deneyin sonucunu gösteren olgu veya fikirlerle ilgili düzenli ve sistemli ifadeler bütünüdür. Sadece hayati ihtiyaçlarımızdan tatmini yönelik pratik ve gözlemlere dayanan bilgiye, sıradan bilgi; kaynağını ilahi kaynaklardan alan bilgiye, nakli/manevi bilgi; bilimsel metotlar kullanarak (deney, araştırma) elde edilen, sebep-sonuç ilişkisinin izahını yapabilen bilgiye de bilimsel bilgi (information) denilmektedir.

Bilgi Toplumu (Information Society): İleri derecede araştırmaya yönelmiş; araştırma ve deneylerinde bilimsel metotları kullanan; araştırma-geliştirmeye çok büyük maddi kaynaklar ayırarak, elde ettiği sonuçları kapsayan geniş bir bilgi hazinesine sahip olan; elde ettiği bilgileri biriktiren, düzenleyen, yorumlayan ve bu bilgileri ortaya koyduğu hedeflere ulaşmak için, geliştirmek ve hatta değiştirmek için kullanan topluma “Bilgi Toplumu” denir.

Bilişim Teknolojisindeki Gelişmelerin Kütüphanelere Yansıması

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler arttıkça bilgi patlaması denilen olay gerçekleşmiş, bilgi kaynakları tek bir kişinin tek başına kontrol edemeyeceği seviyeye ulaşmıştır. Bunun üzerine sırasıyla kütüphaneler, dokümantasyon ve enformasyon merkezleri ortaya çıkmıştır. Bugün ABD Kongre Kütüphanesi'ndeki kaynak sayısı 30 milyonu, bizim Milli Kütüphanemizdeki belge sayısı da 1.5 milyona ulaşmıştır.

Siber-uzay çağı da denebilecek, geleceğin bilgi toplumlarında kitabın yerini, Internet bağlantılı bilgisayarlar aşacak, belki de kütüphane yerine kütüp-net kullanılacaktır. Bunu, günümüzün moda deyiminden yola çıkarak “Sanal kütüphane” olarak da adlandırabiliriz. Yüz milyonlarca öğrenci, araştırmacı ve meslek adamının özel odalarda, ellerindeki bilgisayarları kullanarak daha kapsamlı ve gelişmiş bilgi depolarına bağlanmaları, herhangi bir kitabı, makaleyi ve belgeyi önlerindeki ekrana getirmelerini görmek artık hayal olmaktan çıkmış bulunmaktadır. Gelecekte her ev, her büro, her okul ve her kişi “Dünya Uluslararası Kütüphanesi” (International Library)'nin bir üyesi durumunda olabilecek gibi görünüyor.

Bazı fütürologlar daha da ileri giderek, kitapların müzelik nadir eserler haline geleceğinden, kütüphanelerin okuma ve araştırma merkezi olmaktan

* Bu yazı TKD XVIII. Genel kurulu ve III. Kütüphanecilik Konferansı'nda sunulan bildirinin yazarı tarafından gözden geçirilmiş biçimindedir.

çıkacağından, bilgi kaynaklarının elektronik iletişim teknolojileriyle evlerimize konuk olarak geleceklerinden söz etmektedirler. Ancak, bunun kitaplarla dolu bir kütüphanenin verdiği tadı asla veremeyeceğini; kitabı elimize alarak ona dokunma, öpme gibi duygusalıkların yaşanamayacağını; estetik bir somut varlık olarak sevilen kitap ile uykuya dalma zevkinden mahrum kalacağına da üzülerek dikkatimizi çekmektedirler. Hele hele, bilgisayar virüslerinin saldırıya geçebileceği düşüncesi bilim adamlarını kaygılandırmaktadır. İşte bu endişe sebebiyle, milli ve bölgesel kütüphanelerin daha uzun yıllar varlıklarını koruyacakları tahmin edilmektedir.

ABD'deki bazı büyük gazetelerin ansiklopedi vb. danışma kaynaklarının yer aldığı odalara şimdiden "Morg" olarak adlandırmaları ise, kütüphanelerin de Morg'a dönüşebileceği endişesiyle biz kütüphanecileri derin derin düşündürmüyor değil. Bildiğiniz gibi elektronik posta sistemiyle heberleşme, mektup, telgraf gibi şeyleri unutturmak üzeredir. Bu da ayrı bir dert...

Ancak, fütürologların tahminlerinin her zaman isabetli olmadığı da yaşanan örneklerden görülmektedir. Gelişmenin devamlı olduğu, durdurulamaz olduğu 19. Yüzyılın en önemli deyimleri iken, bugün gelişmenin durmadığı, ama gittikçe yavaşladığı gerçeği ile karşı karşıyayız. 1950/1960'lı yıllardaki tahminlerse şöyleydi: 2000 yılında artık hastalık denilen bir şey kalmayacak, haftada 4 gün veya daha az çalışılacak, şehir içi taşımacılıkta helikopterler kullanılacak, hafta sonu tatilleri Ay'da geçirilecek ve gezegenler arası yolculuklar yapılacak, deniz suyu ekonomik olarak tuzdan arıtılacak, kesin meteorolojik tahminler yapılacak, nükleer enerjiyle çalışacak uçaklar yaygınlaşacak, geceleri aydınlatmak için suni Ay'lar geliştirilecek, insanlar ay ve yıl gibi uzun süreler için uykuya yatırılabilirler, şistten (daha ucuz olarak) suni petrol elde edilecek, insan ömrü 150 yıla kadar uzatılacak idi. Ancak bunların hemen hemen tamamı gerçekleştirilemedi. 1982 yılında ABD Time Magazine dergisi mikrobilgisayarı "Yılın Adamı" seçiyordu, bugün ise büro çalışanlarının verimliliğini azalttığı için bilgisayarların çoğu bir kenara atılmaya başlanmıştır. 1972 yılında ABD'de 100.000 robot çalıştırılacağı tahmin edilmesine rağmen 1992 yılında bile 20.000 robotta kalınmıştır.

Evden çıkmadan kişisel bilgisayar yardımıyla alışveriş de beklenen ilgiyi görmedi. Çünkü, alıcının psikolojik ihtiyaçlarını tatmin etmiyordu. Bütün günü evde geçiren kadın/erkek için alışverişe çıkmak veya bankaya, kütüphaneye gitmek, modern alışveriş sisteminin bütün olumsuz yanlarına rağmen bir nefes alma demektir. Bir Amerikan firmasının yöneticisi olan Alain Strasser'in dikkatini İngiltere'deki fabrikalarda verimlilik artarken İrlanda'da azaldığı çekmiş. Olayı yerinde tesbit/görmek için İrlanda'ya gitmiş. İrlanda'daki müdür kendisine sorulan her soruya cevap vermeden önce bilgisayarına dönüyormuş. Bu ilginç diyalog yaklaşık bir saat sürmüştü. Strasser verimlilikteki azalmanın müdür ile çalışanlar arasındaki insani ilişkilerin ortadan kalkmış olmasından kaynaklandığını hemen anlamış. Meğer gerçek yönetici bilgisayarmış.

Japonlar'da 1981'de, sayılardan değil bilgilerden yola çıkarak çalışan ve insana göre daha güvenilir ve verimli iş gören "beşinci kuşak" bilgisayar geliştirme programından; bilgisayarların çok gelişmiş da olsalar, asla insan zekasının yerini alamayacağını, doğuştan gelen kabiliyetleri üretemeyeceklerini anlayınca, 1988 yılında vazgeçmek zorunda kalmışlardır.

Bir başka olumsuzluk da bilgisayar korsanlığıdır. ABD'de zirai ilaç satan biriyle suç ortaklığı yapan bir sokak serserisi, Meteoroloji Enformasyon Merkezi'ndeki bir parametreyi değiştiriyor.

Meydana gelen hata sonucu, meteoroloji merkezi hasat döneminde yağmur yağacağını duyuruyor. Çiftçiler, çürümeye karşı alelacele tonlarca zirai ilaç satın alıyorlar ve 500 bin dolardan fazla parmak izi kimlik belirleme sistemiyle korunan IBM'in enformasyon merkezine giren mafya, sorumlulardan birini kaçırıp başparmağını kesiyor ve bunu kullanarak 15 gün boyunca şirketin bilgisayar ağına giriyor.

İşte bütün bu olumsuz/olumlu gelişmelerden ve sonuçlardan sonra diyebiliriz ki, teknolojik gelişme tek başına insanın bu alemdaki mutluluğu için yeterli olamaz. Teknolojik gelişme tek başına, insanın kendisine yaşaması için daha elverişli ortamlar/araçlar geliştirmekle beraber, hayret duygusunu, öğrenme duygusunu canlı tutması, kendisine verilen akıl ve irade gücünü keşfetmesi, tabiattaki bütün varlıkların, kendi varoluşuna uygun olduğunu görmesi ve evrenin işleyişini keşfetmesine yardımcı da olabilir.

Her türlü ve bilimsel teknolojik gelişmeye rağmen, kitabın ve kütüphanenin öneminin uzun yıllar daha devam edeceği görülmektedir. Bunları söylerken, teknolojik gelişme karşıtı olduğum sanılmasın lütfen. Ben bu konuşmamda, sadece teknolojinin insanı tatmin edemeyeceğini, insanın sosyo-psikolojik yönünün de tatmin edilmesi gerektiğini vurgulamak istiyorum.

Beni dinleme nezaketini gösterdiğiniz için hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım.

Kaynakça

- Forester. (1989). *İnsani çerçevede bilgisayarlar* (Computers in the human context) Basil Blackwell.
- Gimpel, Jean. (1992). *La fin de l'avenir*. Paris.
- Kahn, Herman-Anthony, J. Wiener. *2000 Yılı-Gelecek 32 yıl için bir spekülasyon taslağı* (The Year 2000).
- Noyan, Ö. Faruk. (1998). "Bilgi çağında teknoloji krizi", *Sızıntı*, (19-28 Ocak): 534-538 s.
- Toffler, Alvin. (1980). *Üçüncü dalga* (La Troisième Vague). Paris: Denoel.

Ali Aksakal

Salihli İlçe Halk Kütüphanesi Müdürü